

R

– Hannes Böhringer

Resten

Szokás szerint éjjelente fekszem az ágyban és alszom, ha bírok. Szokás szerint reggelente fölébredek és nem kelek föl rögtön. Fekve maradok és révedezek, az éjszaka álmain csüggve, megpróbálok eloldódni tőlük, magamat a napra egybegyűjteni, de mindegyre visszacsúszok az álmodozásokba, élvezem a heverészt és mégis kellemetlenül érzem magam, mert tudom, hogy ennek az időnek hamarosan vége lesz. Mért nem kelek föl? Miért nyújtom az átmenetet az álomból a valóságba, az alvás melegéből és magányából a nappalba, a hétköznapba és társaságába? Az átmenet csak halasztás. Ami hirtelen ér véget. Átcsúszni nem lehet. Egyszer meg kell szakítani a heverést és föl kell állni. Gyakran az utolsó pillanatig vár ezzel az ember. És aztán minden nagyon gyorsan megy.

Az ágy az én a maga megszokásaival. Ezért nem jutok ki az ágyból, hacsak nem történik valami. Megszólal a vekker. Azért csenget, mert kötelességek vannak, terminusok, események arra készítetnek, hogy kilépjek magamból. Dolgom van, dolgoznom, cselekednem kell. A vekker haladékot ad, hogy felkészülhessek arra, ami vár rám. Csak az ér felkészületlenül, ami közbejön. Így fekszem az ágyban és várom, hogy a vekker csörögjön. Felkelhetnék rögtön. De haladékokban és előkészületekben, megszokásokban élek. Bennük fektettem le rendre magamat és a világot. Ezért soha nem fekszem egészen kényelmesen és helyénvalóan. De a megszokások teszik lehetővé, hogy felkészült legyek nagyjából mindenre, szinte mindent el tudjak halasztani, hogy a közbelső időben magamat rendbe tegyem és felkészítsem. Mindenhez idő kell.

A megszokások sosem pontosan arra reagálnak, ami történik, hanem csak sémaszerűen. Valójában mindig történik valami. De a megszokás bűvöletében csak mint szokásos vagy szokatlan jelenik meg. A megszokott, magától értetődő elkerül bennünket, és a szokatlan jó ürügy arra, hogy akadályoztatva legyünk nem csinálni azt, ami szükséges volna: felkelni, még ha ez ki is szakítja a szokásainkból.

Felkelek, reggelizem, elolvasom az újságot, telefonokat veszek fel, rendet rakok az íróasztalon; felfedezem, hogy még egy s

mást el kell intézmem. A megszokott élet a halasztás, előkészülés, megszakítás és eltérítés összevisszasága. Az előkészítés sosem ér célhoz, egyre messzebbre térül el. Új célok, új bizonytalanságok merülnek föl. Az előkészület előkészítést kíván. Az idő szorossá válik, a vekker zörög. Meg kell szakítani az előkészületet. Most ugyanis kezdetét veszi.

A halogatás ambivalens: várakozás a kedvező időpontra, hogy leküzdhessek a nehézségeket, és várakozás, hogy esetleg kitérhessünk előlük, hogy legalább egyelőre meg tudjunk feledkezni róluk. A megszokások jók-rosszak, a világaik fény-árnyékosok: szennyes víz, amelyben koszos edényeket mos az ember.¹ A jó és rossz szokások átláthatatlan módon állnak összefüggésben, mintha az egyik nem lehetne meg a másik nélkül.

Itt fekszem és elkalandozok, míg legfőbb ideje nem lesz, és nem marad más számomra, mint szokásosan: arra reagálni, ami elém kerül, anélkül, hogy az elgondolkodás idejét a szükséges megismerésre és megcsinálására használtam volna. Ettől azonban mindegyre eltérülök és nem jutok a végére, mert mindegyre felhangzik egy vekker és megszakít.

Szükséges lenne határozottá és mozgékonyvá válni. Szükséges lenne azt tenni, ami jó és helyénvaló.² Mi a jó és helyénvaló? Szükséges a szükségtelen, a fölösleges, a felelőtlen, könnyelmű, az eltérés a tétlenségbe, a semmittevésbe, a fekvé maradás is. Ekkor kerül kigondolásra az, ami jó lehetne. A művészet (*ars*) nem ritkán ellentétébe (*inertia*), tétlenségbe bábozódik.

Egy ideig lehetett azt mondani: felkelni és nekifogni munkálkodni! Az ember a történelem folyamán munkássá vált. Régebben csak rabszolgák, szolgák, parasztok és kézművesek dolgoztak. A nemesek csak a háborúzás mesterségét művelték. Máskülönb csak az számított nemesnek, ami könnyűnek és szárnyalónak tűnt. A munka azonban fáradság, nyomorúság és szegény volt. Ekkor a kereszténység a munkát mint mindenki számára tevékeny vezeklést felértékelte, és így szabadá tette az utat a munkának mint produktív tevékenységnek a polgári-ipari

felfogása számára.³ Teológusok és filozófusok dicsérték a munka értékét és nem vették észre, hogy csak kísérezőenét játszanak az emberiség meneteléséhez a munkafegyelemben.

A munka többet ígért, mint amit tartósan biztosítani tudott: szabadságot, jólétet, tekintélyt, képzést. Ritkává vált az a tevékenység, ami mindezt előállítja. A munka ma pénzkeresetet jelent. A munka szegényfoltja a munkanélküliségre ment át. A munkával ellentéte, a tétlen, múzsai időtöltés szabadidővé torzult és „iparrá” vált. A filozófia a tétlen, múzsai időtöltés arisztokratikus kiváltságát feltételévé tette. A filozófia csak akkor jöhet létre, írja Arisztotelész, amikor már nem kell gondoskodni az élet szükségleteiről.⁴ A filozófia szokásává teszi, hogy a világban legyen, az egész rendjében lakozzon és semmit ne tegyen, csak ennek szemlélését és megalapozását: teória, kontempláció. De nem arról van szó, hogy a világot különféleképpen szemléljük. Arról van szó, hogy megváltoztassuk,⁵ azt tegyük, ami szükséges. De a filozófia semmittevő. Fekvemaradás, az álom és a felkelés közti halasztás.

A keresztény szerzetesek folytatták a filozófusok kontemplatív életét. Ám ők észrevették szokásaik félhomályosságát, felfedezték semmittevésük restségét és szomorúságát, figyelmük eltérülését, az akarás és érzés gyengeségeit, az angyalokhoz hasonlatos életükön érzett örömmük búskomorságba térülését, a saját gyengeségeik fölött érzett jogos szomorúság eltűnését a „szív szárazságába”, az akédia bűnét.⁶ Akik a legnagyobb erőfeszítést tették, hogy felálljanak és azt tegyék, ami szükséges, azok érezték a leginkább a meghasonlást, a gondolatok, érzések, a vágyak, az akarat csillámlását. Ezért nem érezték már világpolgárnak magukat, hanem egy köztes világ polgárainak, amelyben Menny és Pokol megy keresztül és keresztetődik; egy félhomályban álló világ polgárainak. Minden romlott, amíg Menny és Pokol nincs elválasztva. Ebben a félhomályban kell imádkozni a megkülönböztetés képességért, a *discretio*ért.⁷

A semmittevés romlott, de tevékenység, a munka is, de az ünnep is, dolgozni és játszani, a maradás, de a menés is, a család éppúgy, mint a csalódás. Minden hívság. Minden mechanikus mozgásban a tehetelenség hatékony, mindegyikben a termikus entrópia hat. Tehetelenség és entrópia az akédia kozmikus allegóriái.⁸

Az ünnep magasra hangoltsága alábbhagy és nem képes a köznapot, a munkát hordozni. Az ember magának és övének dolgozik, de nem a mások számára, csillapítja saját hívságát, de nem a közös nyomorúságot, és végül nem képes felhagyni a munkával, hacsak nem jön közbe valami. De a játék szabadsága és önfeledtsége is kényszerre, függőséggé és melankolikus időtöltéssé válik. Felkelés és menés éppoly romlott, mint a maradás. Ugyanis az ember magával viszi szokásait, magánál marad és nem lép ki önmagából, csak megkerüli azt, ami közbejött volna a maradásban. Az ember önmagát és másokat téveszt meg azzal, ha kiugrik az ágyból. Nem képes kikelni belőle. Mindennüvé magával viszi. De a csalódás is romlott, beképzelt, öntelt rezignáció.

Itt fekszem félig kényelmesen a megszokásaimban. A szerencsés körülmények megengedik, hogy valamivel tovább maradjak fekvé. Ámde eltékozlom az ajándék időt borús gondolatokkal és nem jutok a végére. Egy talán jó gondolat hirtelen kisiklik a meghatározatlanba és vegyes érzelmekben ér véget, amelyek fel szállnak a ködbe, ami a kérdés fölött honol: mit tegyék, amikor felkelek?

Szerencsére legalább a szokásokat követhetem. Nem azt teszem, ami szükséges, ami jót tesz, hanem azt, amit szokásosan csinálók és szokásosan szükségesnek és jónak tartok. A fekvésben és maradásban nem jutok túl a megszokotton, hacsak nem történik valami, és szakít ki belőle. Pótcselekvésként beállítom a vekkert. Magamtól fekvé maradok. Fel akarok kelni és nem teszem meg. Az egyszerűség kedvéért azt csinálom, amit mindig is szoktam. Néha tudni vélem, mit kellene tennem és mégsem teszem, hanem elbújok a kedvezőtlen körülmények mögé és hálás vagyok, amiért közbejött valami.

Magamtól fekvé maradok az érzések és gondolatok zűrzavarában, a tisztázatlanságban és eldöntetlenségben. Hála Istennek, mindig közbe jön valami! A szokások csak mértékkel állnak ellen az eseményeknek. Ami megesik, az nem törődik azzal, hogy megszoktuk-e. Megesik és keresztetzi a szándékokat. Az események döntenek. Egycsapásra elmulasztják a terveket, kívánságokat, reményeket és félelmeket, és kivetnek az ágyból. Ezért is válik kényelmetlenné hosszasan az ágy. Ezért állítom be a vekkert. Haladékra és előkészületre van szükségem.

Számomra úgy tűnik, mintha az egész élet más se volna, mint a halasztása és előkészítése. A halasztás az előkészítést szolgálja és az előkészítés a halasztást. A felkelés a vége. Megpróbálok időt nyerni. De az idő lejár. Közben szinte semmit sem kellene tennem, semmi többet, mint hagyni lecsengeni a szokásokat, túljutni rajtuk és az eseményeket nem akadálynak tekinteni, hanem az előkészítés és halasztás beteljesítését. Semmi egyebet nem kellene tennem, mint az elkerülhetetlenül terhes szokásokkal, „akár egy lélekvesztőn”,⁹ az eseményekben úszni; nem velük és nem ellenük.

(J. A. Tillmann fordítása)

³ Max Weber: *A protestáns etika*, Budapest, 1982.; Bernhard Groethuysen: *Die Entstehung der bürgerlichen Lebens- und Weltanschauung in Frankreich*, Bd. 2, Halle, 1930, 80.

⁴ Arisztotelész: *Metafizika* 981 b 22.

⁵ Karl Marx: *A német ideológia, Tézisek Feuerbachról*, 11.

⁶ Évrage le Pontique: *Traité pratique ou Le Moine*, Bd. 2, Paris, 1971, 406.; Jean Cassien: *Institutions Cénobitiques*, Paris, 1965, 384.

⁷ *Apothegmata Patrum*, hg. von Julius Tyciak und Wilhelm Nyssen, Trier, 1986, 370.

⁸ Ernst Mach: *Die Mechanik in ihrer Entwicklung*, Darmstadt, 1988, 310.; Rudolf Clausius: *Ueber verschiedene für die Anwendung bequeme Formen der Hauptgleichungen der mechanischen Wärmetheorie = Annalen der Physik und Chemie* 125 (1865) 353–400.; Michael Theunissen: *Vorentwürfe der Moderne. Antike Melancholie und die Acedia des Mittelalters*, Berlin–New York, 1996.

⁹ Platón: *Phaidón* 85 d. (Kerényi Gárcia fordítása)

¹ Werner Heisenberg: *Der Teil und das Ganze*, München, 1971, 190.

² Sören Kierkegaard: *Vagy-vagy*, Budapest, 1995.